

Sbírka soudních rozhodnutí

STANOVISKO GENERÁLNÍHO ADVOKÁTA
YVESE BOTA
přednesené dne 4. dubna 2017¹

Věc C-612/15

**Trestní řízení
proti
Nikolaji Kolevovi,
Milku Christovovi,
Stefanu Kostadinovovi**

[žádost o rozhodnutí o předběžné otázce podaná Specializiran nakazatelen sad (Zvláštní trestní soud, Bulharsko)]

„Řízení o předběžné otázce – Trestní řízení – Směrnice 2012/13/EU – Právo na informace o obvinění – Právo na přístup ke spisu – Směrnice 2013/48/EU – Právo na přístup k obhájci – Podvod ohrožující finanční zájmy Evropské unie – Trestné činy – Účinné a odrazující sankce – Pevně stanovená lhůta – Ukončení trestního řízení bez meritorního přezkumu obvinění – Právo na spravedlivý proces – Právo na obhajobu – Přiměřená lhůta“

1. Projednávaná věc představuje pro Soudní dvůr příležitost vyjádřit se k základním pojmům trestního práva. Specializiran nakazatelen sad (Zvláštní trestní soud, Bulharsko) jej požádal, aby rozhodl, zda má být unijní právo vykládáno v tom smyslu, že brání vnitrostátní právní úpravě, podle níž je soud na základě příslušného návrhu podaného dotčenou osobou povinen ukončit trestní řízení, které bylo proti této osobě zahájeno, pokud od počátku přípravného řízení uplynuly nejméně dva roky, a to bez ohledu na závažnost dané věci a aniž lze překonat překážky záměrně kladené obviněnými osobami. Soudní dvůr má přezkoumat, jaké následky by za takovýchto okolností měla případná neslučitelnost této vnitrostátní právní úpravy s unijním právem.

2. Kromě toho položil předkládající soud Soudnímu dvoru několik otázek týkajících se okamžiku, kdy musí být obviněné osobě sděleno obvinění, které je proti ní vzneseno, a okamžiku, kdy musí tato osoba nebo její obhájce získat přístup k materiálům k případu. A konečně má Soudní dvůr přezkoumat, zda vnitrostátní ustanovení, podle něhož musí být obhájce, který v téže věci hájí obviněné s protichůdnými zájmy, vyloučen a nahrazen jiným obhájcem ustanoveným *ex officio*, odporuje unijnímu právu.

¹ – Původní jazyk: francouzština.

I – Právní rámec

A – Unijní právo

1. Primární právo

3. Článek 325 SFEU uvádí:

„1. [Evropská unie] a členské státy bojují proti podvodům a jiným protiprávním jednáním ohrožujícím finanční zájmy Unie opatřeními přijatými podle tohoto článku, která mají odstrašující účinek a poskytují v členských státech a v orgánech, institucích a jiných subjektech Unie účinnou ochranu.

2. Členské státy přijmou k zamezení podvodů ohrožujících finanční zájmy Unie stejná opatření, jaká přijímají k zamezení podvodů ohrožujících jejich vlastní finanční zájmy.

[...]

4. K zajištění účinné a rovnocenné ochrany v členských státech a v orgánech, institucích a jiných subjektech Unie přijímají Evropský parlament a Rada řádným legislativním postupem po konzultaci s Účetním dvorem opatření nezbytná k předcházení a potírání podvodů ohrožujících finanční zájmy Unie.

[...]“

2. Sekundární právo

a) Nařízení (ES) č. 450/2008

4. Článek 21 odst. 1 nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 450/2008 ze dne 23. dubna 2008, kterým se stanoví celní kodex Společenství (Modernizovaný celní kodex)² stanoví, že „[k]aždý členský stát stanoví sankce za porušení celních předpisů Společenství. Tyto sankce musí být účinné, přiměřené a odrazující“.

b) Úmluva PIF a Protokol č. 1 k Úmluvě PIF

5. Preambule Úmluvy o ochraně finančních zájmů Evropských společenství, vypracované na základě článku K.3 Smlouvy o Evropské unii a podepsané v Lucemburku dne 26. července 1995³, uvádí, že vysoké smluvní strany této úmluvy, tj. členské státy Evropské unie, jsou přesvědčeny, „že ochrana finančních zájmů Evropských společenství vyžaduje trestní stíhání podvodného jednání, které tyto jejich zájmy poškozují nebo ohrožuje, a za tímto účelem vyžaduje přijetí společné definice“⁴ a „že je nezbytné posuzovat toto jednání jako trestné činy, za něž mohou být ukládány účinné, přiměřené a odrazující sankce s tím, že ve vhodných případech je možné ukládat i jiné sankce, přičemž je alespoň v nejzávažnějších případech nutné, aby za toto jednání mohly být ukládány tresty odnětí svobody“⁵.

2 – Úř. věst. 2008, L 145, s. 1.

3 – Úř. věst. 1995, C 316, s. 49; Zvl. vyd. 19/08, s. 57; dále jen „Úmluva PIF“.

4 – Odstavec 5 této preambule.

5 – Odstavec 6 této preambule.

6. Článek 1 odst. 1 písm. b) první odrážka a odst. 2 Úmluvy PIF stanoví:

„Pro účely této úmluvy je podvodem poškozujícím nebo ohrožujícím finanční zájmy Evropských společenství:

[...]

b) v oblasti příjmů každé úmyslné jednání nebo opomenutí týkající se

- použití nebo předložení nepravdivých, nesprávných nebo neúplných údajů nebo dokladů, které má za následek nedovolené snížení prostředků v souhrnném rozpočtu Evropských společenství či v rozpočtech spravovaných Evropskými společenstvími nebo jejich jménem,

– [...]

2. [...] každý členský stát [přijme] nezbytná a vhodná opatření k provedení odstavce 1 svými vnitrostátními trestněprávními předpisy tak, aby v nich uvedená jednání byla trestnými činy.“

7. Článek 2 odst. 1 této Úmluvy uvádí:

„Každý členský stát přijme nezbytná opatření, aby jednání uvedené v článku 1 a účastenství na jednání uvedeném v čl. 1 odst. 1, návod k němu nebo pokus o ně bylo možné trestat účinnými, přiměřenými a odrazujícími tresty včetně, alespoň v případech závažných podvodů, trestů odnětí svobody, pro které je možné vydání, přičemž za závažný podvod musí být považován podvod dosahující určité minimální částky, kterou stanoví každý členský stát. Výše této minimální částky však nesmí přesahovat 50 000 [eur].“

8. Článek 2 Protokolu k Úmluvě o ochraně finančních zájmů Evropských společenství, vypracovaného na základě článku K.3 Smlouvy o Evropské unii⁶, je nadepsán „Pasivní korupce“ a zní takto:

„1. Pro účely tohoto protokolu se pasivní korupcí rozumí úmyslné jednání úředníka, který přímo nebo pomocí prostředníka žádá, přijme nebo si dá slíbit jakoukoli výhodu pro sebe nebo pro třetí osobu, aby jednal nebo aby se jednání zdržel při výkonu svých povinností nebo svých funkcí v rozporu se svými úředními povinnostmi způsobem, který poškozuje nebo ohrožuje finanční zájmy Evropských společenství.

2. Každý členský stát přijme nezbytná opatření, aby bylo jednání uvedené v odstavci 1 trestným činem.“

9. Článek 3 Protokolu č. 1 k Úmluvě PIF, který je nadepsán „Aktivní korupce“, uvádí:

„1. Pro účely tohoto protokolu se aktivní korupcí rozumí úmyslné jednání každého, kdo přímo nebo pomocí prostředníka slíbí nebo poskytne jakoukoli výhodu úředníkovi pro něj nebo pro třetí osobu, aby jednal nebo se jednání zdržel při výkonu svých povinností nebo svých funkcí v rozporu se svými úředními povinnostmi způsobem, který poškozuje nebo ohrožuje finanční zájmy Evropských společenství.

2. Každý členský stát přijme nezbytná opatření, aby bylo jednání uvedené v odstavci 1 trestným činem.“

6 – Úř. věst. 1996, C 313, s. 2; Zvl. vyd. 19/08, s. 86; dále jen „Protokol č. 1 k Úmluvě PIF“.

c) *Směrnice 2012/13/EU*

10. V článku 1 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2012/13/EU ze dne 22. května 2012 o právu na informace v trestním řízení⁷ se uvádí, že cílem této směrnice je „[stanovit] pravidla týkající se práva podezřelých a [nebo] obviněných na informace o jejich právech v trestním řízení a o obvinění proti nim“.

11. Článek 6 této směrnice má následující znění:

„1. Členské státy zajistí, aby byly podezřelému nebo obviněnému poskytnuty informace o trestném činu, z jehož spáchání je podezírán nebo obviněn. Tyto informace mu musí být poskytnuty neprodleně a v tak podrobné formě, aby byl zajištěn spravedlivý proces a účinný výkon práva na obhajobu.

[...]

3. Členské státy zajistí, aby nejpozději při předložení obžaloby soudu byly poskytnuty podrobné informace o obvinění, včetně informací o povaze a právní kvalifikaci trestného činu a o formě účasti obviněného.

4. Členské státy zajistí, aby byl podezřelý nebo obviněný neprodleně informován o změnách v údajích, které mu byly poskytnuty v souladu s tímto článkem, je-li to nezbytné k zajištění spravedlivého procesu.“

12. Článek 7 uvedené směrnice stanoví:

„1. Je-li určitá osoba zatčena a zadržena ve kterémkoli stadiu trestního řízení, zajistí členské státy, aby zatčené osobě nebo jejímu právníkovi byly zpřístupněny dokumenty související s daným případem, jež se nachází v držení příslušných orgánů a jež jsou nezbytné pro účinné napadení zákonnosti zatčení či zadržení podle vnitrostátního práva.

2. Členské státy zajistí, aby byl podezřelému nebo obviněnému či jeho právníkovi zajištěn přístup alespoň ke všem podstatným důkazům nacházejícím se v držení příslušných orgánů, ať svědčí ve prospěch či v neprospěch podezřelého nebo obviněného, aby byly zajištěny spravedlivý proces a příprava obhajoby.

3. Aniž je dotčen odstavec 1, musí být přístup k materiálům uvedeným v odstavci 2 poskytnut v náležitém čase, jež umožňuje účinný výkon práv na obhajobu, a nejpozději při předložení obžaloby soudu. Pokud příslušné orgány zajistí další podstatné důkazy, poskytnou k nim přístup v náležitém čase, jež umožní jejich posouzení.

[...]“

7 – Úř. věst. 2012, L 142, s. 1.

d) *Směrnice 2013/48/EU*

13. Článek 1 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2013/48/EU ze dne 22. října 2013 o právu na přístup k obhájci v trestním řízení a řízení týkajícím se evropského zatýkacího rozkazu a o právu na informování třetí strany a právu na komunikaci s třetími osobami a konzulárními úřady v případě zbavení osobní svobody⁸ stanoví:

„Tato směrnice stanoví minimální pravidla týkající se práv podezřelých a obviněných osob v trestním řízení a osob, které jsou účastníkem řízení podle rámcového rozhodnutí 2002/584/SVV [...], na přístup k obhájci, na informování třetí strany o zbavení osobní svobody a na komunikaci s třetími osobami a konzulárními úřady v případě zbavení osobní svobody.“

14. Článek 3 odst. 1 uvedené směrnice zní takto:

„Členské státy zajistí, aby podezřelé a obviněné osoby měly právo na přístup k obhájci dostatečně včas a takovým způsobem, aby mohly dotčené osoby prakticky a účinně uplatňovat svá práva na obhajobu.“

B – Bulharské trestní řízení

15. Rozhodující úlohu v přípravném řízení hraje státní zástupce. Řídí totiž vyšetřování, jímž jsou pověřeny vyšetřovací orgány, a je jedinou osobou, která rozhoduje o tom, jakým směrem se bude řízení ubírat.

16. Pokud jde o vyšetřování, článek 234 Nakazatelno-procesualen kodeks (trestní řád, dále jen „NPK“) přiznává státnímu zástupci pro účely vedení vyšetřování lhůtu dvou měsíců, kterou může administrativní ředitel dotyčného státního zástupce jednou prodloužit o čtyři měsíce, a ve výjimečných případech je také možné, aby tuto lhůtu prodloužil administrativní ředitel Nejvyššího státního zastupitelství, přičemž počet a délka takovýchto prodloužení nejsou nijak omezeny. Předkládající soud v této souvislosti upřesňuje, že ve složitých věcech, mezi něž patří i spor v původním řízení, bývá posledně jmenované prodloužení velmi často uplatňováno.

17. Z článků 219, 221 a 246 NPK vyplývá, že pokud je proti osobě podezřelé ze spáchání trestného činu shromážděno dostatečné množství důkazů, vyšetřovací orgán vypracuje a podepíše obvinění. Obvinění je písemným aktem, který musí splňovat přesně stanovené podmínky. Musí obsahovat zejména popis hlavních skutkových okolností trestného činu a jejich právní kvalifikaci. V tomto okamžiku je obvinění sděleno osobě podezřelé ze spáchání trestného činu i jejímu obhájci, a to předložením příslušného aktu. Zmíněné osoby se přitom musí seznámit s obsahem obvinění a podepsat jej. Poté je obviněný vyslechnut, přičemž může podat vysvětlení nebo nevypovídat, a stejně jako jeho obhájce může činit návrhy.

18. Informování o průběhu vyšetřování je upraveno články 226 až 230 NPK. Obviněná osoba i její obhájce mohou za tímto účelem požádat o přístup k materiálům případu. V případě předložení návrhů se státní zástupce vyjádří ke způsobu, jakým mají být vyřízeny.

19. Pokud byla podána žádost o sdělení podrobností vyšetřování, obviněný a jeho obhájce jsou předvoláni nejméně tři dny před tímto sdělením. Pokud se ve stanovený den bez platných důvodů nedostaví, oznamovací povinnost zaniká. Během oznamování poskytne osoba vedoucí vyšetřování obviněnému a jeho obhájci lhůtu dostatečnou k tomu, aby se seznámili se všemi podrobnostmi tohoto vyšetřování.

8 – Úř. věst. 2013, L 294, s. 1.

20. Vyšetřování končí poté, co byly sděleny podrobnosti z něj vyplývající a případně přijata rozhodnutí týkající se návrhů podaných obviněným a jeho obhájcem.

21. Další stadium, tj. stadium soudního řízení, začíná v okamžiku, kdy státní zástupce předloží obžalobu. Obžaloba – která podle předkládajícího soudu představuje „konečné upřesněné obvinění“ – v plném rozsahu formuluje obvinění, pokud jde o skutkové okolnosti a jejich právní kvalifikaci. Skládá se ze dvou částí, a to zaprvé z výčtu skutkových okolností a zadruhé ze závěru, v němž jsou uvedeny právní kvalifikace jednotlivých skutkových okolností. Obžaloba, jejíž kopie je následně zaslána obviněnému a jeho obhájci, je předložena soudu, který je povinen ve lhůtě patnácti dnů ověřit, zda došlo k porušení podstatných formálních náležitostí.

22. Článek 348 odst. 3 bod 1 NPK v tomto ohledu stanoví, že porušením podstatných formálních náležitostí se rozumí takové porušení, jímž je zásadně dotčeno procesní právo přiznané zákonem. Výše uvedený článek upřesňuje, že „podstatná“ povaha porušení formálních náležitostí může být odstraněna jedině nápravou daného porušení.

23. Obsah obžaloby podléhá přísným formálním požadavkům. Za podstatné porušení jsou tak považovány rozpory mezi obžalobou a posledním obviněním, jež vyšetřovací orgán sdělil obviněnému. Podstatné porušení představují rovněž rozpory obsažené přímo v obžalobě. Ve věci v původním řízení byla za porušení podstatných formálních náležitostí považována skutečnost, že státní zástupce v odůvodnění své obžaloby uvedl, že zklamání z nízké peněžní částky nabídnuté jako úplatek vyjádřili oba obvinění v původním řízení úšklebkem, zatímco v závěrečné části této obžaloby státní zástupce uvádí, že tito obvinění projeví svoji nespokojenost slovně.

24. Za porušení podstatných formálních náležitostí je mimoto považována skutečnost, že toto obvinění vznesené vyšetřovacím orgánem nebylo sděleno, přičemž v tomto ohledu není podstatné, z jakých důvodů k tomu došlo, dokonce ani to, že na vině bylo svévolné rozhodnutí obviněných tomuto sdělení zabránit. Je třeba připomenout, že toto sdělení musí vyšetřovací orgán učinit přímo a osobně obviněnému a jeho obhájci.

25. Předkládající soud uvádí, že v naprosto všech trestních řízeních v Bulharsku se obhajoba seznámí s obsahem obžaloby a potažmo s údaji týkajícími se obvinění poté, co je obžaloba předložena soudu, avšak dříve, než začne přezkum samotného obvinění.

26. Souběžně se v člancích 368 a 369 NPK stanoví, že pokud není přípravné řízení ukončeno do dvou let, obviněný nebo obvinění mají právo navrhnout soudu, aby státnímu zástupci nařídil, aby do tří měsíců přípravné řízení buď ukončil, nebo věc postoupil soudu. Státnímu zástupci je přiznána další lhůta patnácti dnů pro předložení obžaloby. Pokud státní zástupce ve stanovené lhůtě neukončí přípravné řízení, převezme danou věc soud a ukončí trestní řízení.

27. Naproti tomu, pokud státní zástupce předloží soudu obžalobu, soud ji přezkoumá a ověří, zda bylo přípravné řízení vedeno náležitým způsobem. Došlo-li k porušení podstatných formálních náležitostí, soud vrátí věc znovu státnímu zástupci, aby nejpozději do jednoho měsíce zajistil nápravu zmíněného porušení. V případě, že státní zástupce nepředloží ve výše uvedené lhůtě věc soudu nebo ji sice předloží, avšak soud znovu konstatuje porušení podstatných formálních náležitostí, trestní řízení je ukončeno.

28. Ukončení trestního řízení je konečným aktem, proti němuž nemůže být podán žádný opravný prostředek a jehož legalita může být ověřena jen ve výjimečných případech. Státní zástupce v takovéto situaci zcela ztrácí právo na trestní stíhání osoby podezřelé ze spáchání trestného činu.

29. Pokud jde o právo na přístup k obhájci, čl. 91 odst. 3 a článek 92 NPK stanoví, že soud je povinen vyloučit obhájce obviněné osoby, který poskytuje nebo poskytoval své služby jiné obviněné osobě, pokud je obhajoba jedné z těchto obviněných osob v rozporu s obhajobou druhé obviněné osoby. Z ustálené bulharské judikatury vyplývá, že protichůdné zájmy existují, pokud vysvětlení poskytnutá jednou z obviněných osob představují důkaz proti druhé obviněné osobě, která žádné vysvětlení neposkytla. V takovémto případě nemohou mít obě tyto osoby společného obhájce. Obhájce je tedy povinen vzdát se z vlastního podnětu své funkce, a pokud tak neučiní, státní zástupce nebo soud jej musí odvolat. Opačný postup představuje porušení podstatných formálních náležitostí, které vede ke zrušení aktu vydaného státním zástupcem nebo soudem.

II – Skutkové okolnosti sporu v původním řízení

30. Nikolaj Kolev a Stefan Kostadinov (dále jen „obvinění v původním řízení“) byli obviněni, že se jako úředníci celního úřadu Svilengrad (Bulharsko) na hranicích s Tureckem v období od 1. dubna 2011 do 2. května 2012 účastnili činnosti zločinecké skupiny. Požadovali totiž od řidičů užitkových i osobních vozidel překračujících hranici z Turecka do Bulharska úplatky výměnou za neprovedení celní kontroly a za nezaznamenání zjištěných nesrovnalostí v úředních dokumentech. Takto získané peněžité částky si obvinění v původním řízení rozdělili po skončení své směny.

31. Všechny osoby, které se účastnily činnosti této zločinecké skupiny, včetně obviněných v původním řízení, byly zadrženy v noci z 2. na 3. května 2012. Ihned poté, co byla během zadržení provedena prohlídka, byly výše uvedené osoby obviněny z účasti na zločinecké skupině a proti třem z nich, včetně jednoho z obviněných v původním řízení, bylo vzneseno obvinění z přechovávání částky peněz nalezené na pracovišti i u jedné z těchto osob.

32. V únoru a březnu 2013 bylo upřesněno obvinění vznesené proti osmi osobám zapojeným do výše uvedené zločinecké skupiny a všem těmto osobám bylo toto obvinění sděleno. Konkrétně obvinění v původním řízení i jejich právní zástupci byli o obvinění, o shromážděných důkazech i o všech dalších materiálech k případu informováni dne 21. března 2013. Obvinění vznesené proti N. Kolevovi bylo později znovu upřesněno, což bylo dotyčnému sděleno dne 17. července 2013.

33. Čtyři z osmi osob, jež se účastnily činnosti zločinecké skupiny, uzavřely dohodu se státním zástupcem, jejímž předmětem bylo ukončení trestního stíhání ve věci obvinění z účasti na zločinecké skupině. Tato dohoda byla dvakrát předložena Specializiran nakazatelen sad (Zvláštní trestní soud) ke schválení a posledně jmenovaný soud tento návrh dvakrát zamítl s odůvodněním, že obvinění nebylo vzneseno příslušným orgánem a byly porušeny formální náležitosti. Soud proto nařídil, aby byla věc vrácena příslušnému státnímu zástupci, který měl vznést nová obvinění.

34. Dne 7. listopadu 2013 byla proto věc postoupena specializovanému státnímu zastupitelství. Lhůty stanovené pro účely vyšetřování byly několikrát prodlouženy. Státní zástupce provedl určité úřední úkony, jako je vrácení věci vyšetřovacím orgánům, kterým předal pokyny, a požádal o prodloužení lhůty pro vyšetřování a o poskytnutí informací.

35. Obvinění v původním řízení měli za to, že uplynula lhůta stanovená v čl. 368 odst. 1 NPK, a zahájili proto řízení podle článku 369 NPK. Soud konstatoval, že lhůta dvou let od počátku přípravného řízení skutečně uplynula, a vrátil proto věc státnímu zástupci, jemuž uložil povinnost ji do tří měsíců uzavřít v souladu s článkem 369 NPK a sdělit obviněným v původním řízení obvinění i podrobnosti vyšetřování. Tato lhůta začala běžet dne 29. října 2014 a uplynula dne 29. ledna 2015. K posledně jmenovanému datu mělo dojít k ukončení veškerého vyšetřování, ke vznesení obvinění a k jeho sdělení obviněným v původním řízení. Státní zástupce měl poté do patnácti dnů sepsat obžalobu a předložit ji soudu.

36. Nepodařilo se zajistit, aby byla nová obvinění, která byla vznesena na základě rozhodnutí soudu, osobně sdělena obviněným a jejich obhájčům. Nikolaj Kolev obdržel dne 13. ledna 2015 předvolání na 19. ledna 2015. Jeho obhájce téhož dne faxem sdělil, že dotyčný nemůže přijet ze zdravotních důvodů. Poté byl N. Kolev znovu předvolán, tentokrát telefonicky, aby se dostavil dne 22. ledna 2015. Ani on, ani jeho obhájce se však nedostavili, přičemž obhájce uvedl, že jeho klient je v nemocnici a on sám se nemohl uvolnit z pracovních důvodů. Poté byl N. Kolev znovu bezúspěšně vyzván, aby se dostavil ve dnech 27. a 28. ledna 2015, a jeho obhájce oznámil, že je stále hospitalizován. Následně byli opět předvoláni na 29. ledna 2015, avšak znovu se nedostavili a obhájce N. Koleva uvedl, že se zabýval pracovními úkoly v jiné věci. Nikolaj Kolev tudíž nebyl informován o obvinění, které bylo proti němu vzneseno.

37. Co se konečně týče S. Kostadinova, jmenovaný nebyl nalezen na uvedené adrese. Jeho obhájce sdělil, že s ním není ve spojení. Bylo tedy rozhodnuto, že bude předveden. Obhájce S. Kostadinova předložil nicméně lékařské potvrzení, že jmenovaný je hospitalizován. Ani on tudíž nebyl informován o obvinění, které proti němu bylo vzneseno.

38. Přípravné řízení bylo tedy ukončeno ve lhůtě, kterou stanovil soud, a státní zástupce předložil obžalobu.

39. V usnesení ze dne 20. února 2015 tento soud uvedl, že během přípravného řízení byly porušeny podstatné formální náležitosti. K tomuto porušení podstatných formálních náležitostí došlo zaprvé tím, že poslední obvinění nebylo sděleno obviněným osobám a jejich obhájčům. Zadruhé existuje rozpor mezi obviněním a obžalobou, neboť úplně poslední obvinění nebylo sděleno obviněným v původním řízení, takže zmíněné poslední obvinění se nemohlo stát součástí obžaloby. Obžaloba tudíž měla obsahovat pouze to obvinění, které bylo sděleno účastníkům řízení.

40. Soud dospěl navíc k závěru, že překážky, které bránily tomu, aby bylo nové obvinění sděleno N. Kolevovi a S. Kostadinovovi, nemohou odůvodnit porušení procesních práv dotyčných osob.

41. Tento soud tedy nařídil státnímu zástupci, aby výše uvedená porušení do jednoho měsíce napravil, jinak bude zastaveno trestní stíhání osob obviněných v původním řízení. Dne 7. dubna 2015 byla proto věc vrácena státnímu zástupci a zmíněná lhůta uplynula dne 7. května 2015.

42. Státnímu zástupci se nicméně nepodařilo sdělit nová obvinění a podrobnosti vyšetřování obviněným v původním řízení a jejich obhájčům, neboť tyto osoby odmítly oznámení převzít s odvoláním na zdravotní a pracovní důvody.

43. V usnesení ze dne 22. května 2015 tudíž Specializiran nakazatelen sad (Zvláštní trestní soud) konstatoval, že státní zástupce nezajistil nápravu porušení podstatných formálních náležitostí a dopustil se dalších porušení, přičemž měl za to, že byla porušena procesní práva obviněných v původním řízení a že nebyly odstraněny rozpory v obžalobě.

44. Ačkoli se zmíněný soud zabýval hypotézou, že obvinění v původním řízení spolu se svými obhájci zneužili svých práv k tomu, aby nechali uplynout příslušné lhůty s cílem ukončit trestní řízení, které bylo proti nim zahájeno, přesto konstatoval, že podmínky pro ukončení trestního řízení jsou splněny. Nerozhodl se nicméně pro ukončení trestního řízení, nýbrž pro odložení věci.

45. Státní zástupce měl za to, že k žádnému porušení podstatných formálních náležitostí nedošlo, a podal tudíž proti usnesení ze dne 22. května 2015 odvolání.

46. Usnesením ze dne 12. října 2015 vrátil odvolací soud projednávanou věc zpět předkládajícímu soudu, jímž je Specializiran nakazatelen sad (Zvláštní trestní soud), s odůvodněním, že posledně jmenovaný soud měl v souladu s články 368 a 369 NPK ukončit trestní řízení vedené proti obviněným v původním řízení.

47. Za těchto podmínek se předkládající soud rozhodl položit Soudnímu dvoru předběžné otázky uvedené v následujícím bodě.

III – Předběžné otázky

48. Ve sporu v původním řízení se Specializiran nakazatelen sad (Zvláštní trestní soud) rozhodl přerušit řízení a položit Soudnímu dvoru následující předběžné otázky:

- „1) Je vnitrostátní zákon v souladu s povinností členského státu stanovit účinné trestní stíhání trestných činů spáchaných celními úředníky, pokud je podle tohoto zákona trestní řízení, které je vedeno proti celním úředníkům z důvodu účasti na zločinecké skupině založené za účelem páchaní trestných činů korupce při výkonu jejich služby (přijímání peněžitých částek za neprovedení celní kontroly), jakož i z důvodu konkrétního uplácení a ukrývání přijatých úplatků, zastaveno za následujících podmínek, aniž soud meritorně přezkoumal vznesená obvinění: a) od vznesení obvinění uplynuly dva roky; b) obviněná osoba podala návrh na ukončení přípravného řízení; c) státnímu zástupci byla soudem stanovena tříměsíční lhůta pro ukončení přípravného řízení; d) státní zástupce se během této lhůty dopustil porušení podstatných formálních náležitostí (a sice absence řádného sdělení doplněného obvinění, neposkytnutí možnosti nahlížet do vyšetřovacího spisu a předložení rozporuplné obžaloby); e) státnímu zástupci byla soudem stanovena nová jednoměsíční lhůta k nápravě těchto porušení podstatných formálních náležitostí; f) státní zástupce tato porušení podstatných formálních náležitostí ve stanovené lhůtě nenapravit, přičemž k těmto porušením v rámci první tříměsíční lhůty a k neprovedení nápravy během poslední jednoměsíční lhůty došlo z důvodů jak na straně státního zástupce (neodstranění rozporů v obžalobě a nevykonání žádných skutečných úkonů po převážnou část trvání těchto lhůt), tak i na straně obhajoby (porušení povinnosti spolupráce při sdělení obvinění a zpřístupnění vyšetřovacího spisu z důvodu pobytu v nemocnici v případě obviněných osob a z důvodu pracovních povinností v případě obhájců), a g) vzniklo subjektivní právo obviněné osoby na zastavení trestního řízení z důvodu neprovedení nápravy porušení podstatných formálních náležitostí ve stanovených lhůtách?
- 2) V případě záporné odpovědi [na první otázku], jakou část výše uvedené právní úpravy nesmí vnitrostátní soud použít, aby bylo zajištěno účinné uplatňování unijního práva: a) zastavení trestního řízení při uplynutí jednoměsíční lhůty, b) kvalifikace výše uvedených vad jako porušení podstatných formálních náležitostí nebo c) ochrana vzniklého subjektivního práva uvedeného v první otázce písm. g), pokud existuje možnost toto porušení účinně napravit v rámci soudního řízení?
- a) Musí rozhodnutí nepoužít vnitrostátní právní normu, která stanoví zastavení trestního řízení, podléhat podmínce, že:
- i) státnímu zástupci je k nápravě porušení podstatných formálních náležitostí poskytnuta dodatečná lhůta, která je stejně dlouhá jako lhůta, během níž nebyl objektivně schopen tak učinit z důvodu překážek přičitatelných obhajobě;
 - ii) soud v případě uvedeném v bodě i) zjistí, že tyto překážky vznikly v důsledku zneužití práva, a
 - iii) v případě záporné odpovědi na druhou otázku písm. a) bod i) soud zjistí, že vnitrostátní právo poskytuje dostatečné záruky pro ukončení přípravného řízení v přiměřené lhůtě?

- b) Je rozhodnutí neuplatnit kvalifikaci výše uvedených vad jako ‚porušení podstatných formálních náležitostí‘, kterou stanoví vnitrostátní právo, slučitelné s unijním právem, a zejména:
- i) Je právo podle čl. 6 odst. 3 směrnice č. 2012/13, jenž se týká poskytnutí podrobných informací o obvinění obhajobě, náležitě chráněno,
 - pokud jsou tyto informace poskytnuty po skutečném předložení obžaloby soudu, ale před tím, než je proveden jejich soudní přezkum, a pokud byly úplné informace o podstatných aspektech obvinění obhajobě poskytnuty před tím, než byla obžaloba předložena soudu (v případě obviněného Milka Christova);
 - v případě kladné odpovědi na druhou otázku písm. b) bod i) první odrážku, pokud jsou tyto informace poskytnuty po skutečném předložení obžaloby soudu, ale před tím, než soud tuto žalobu přezkoumá, a obhajobě byly poskytnuty částečné informace týkající se podstatných aspektů obvinění před tím, než byla obžaloba předložena soudu, přičemž poskytnutí pouze částečných informací bylo důsledkem překážek na straně obhajoby (v případě N. Koleva a S. Kostadinova), a
 - pokud jsou tyto informace rozporuplné ohledně konkrétního vyjádření žádosti o úplatek (tedy že je nejprve uvedeno, že úplatek výslovně požadoval jiný obviněný a že obviněný M. Christov projevil své zklamání úšklebkem, když osoba podrobená celní kontrole nabídla příliš malou peněžitou částku, a poté je uvedeno, že obviněný M. Christov výslovně a konkrétně požadoval úplatek)?
 - ii) Je právo zakotvené v čl. 7 odst. 3 směrnice č. 2012/13 týkající se přístupu k materiálům případu, který je obhajobě poskytnut ‚nejpozději při předložení obžaloby soudu‘, náležitě chráněno, pokud měla obhajoba již dříve přístup k podstatné části materiálů a bylo jí umožněno do nich nahlížet, avšak této možnosti nevyužila z důvodu překážek (nemoc, pracovní povinnosti) a s odkazem na vnitrostátní právo, které požaduje, aby bylo předvolání za účelem nahlížení do materiálů předloženo alespoň tři dny předem? Je nutné po odstranění překážek a při dodržení alespoň tří denní lhůty k předvolání poskytnout obhajobě druhou možnost? Je nutné přezkoumat, zda uvedené překážky objektivně existují nebo zda představují zneužití práva?
 - iii) Má zákonná podmínka ‚nejpozději při předložení obžaloby soudu‘, která je stanovena v čl. 6 odst. 3 a v čl. 7 odst. 3 směrnice č. 2012/13, stejný význam v obou těchto ustanoveních? Jaký význam má tato podmínka – před skutečným předložením obžaloby soudu nebo nejpozději při jejím předložení soudu, anebo po jejím předložení soudu, ale před tím, než soud učiní opatření týkající se přezkumu této obžaloby?
 - iv) Má zákonný požadavek na poskytnutí informací o obvinění a přístupu k materiálům k případu takovým způsobem, aby byl zajištěn ‚účinný výkon práva na obhajobu‘ a ‚spravedlivý proces‘ podle čl. 6 odst. 1 a čl. 7 odst. 2 a 3 směrnice 2012/13, stejný význam v obou těchto ustanoveních? Je tento požadavek splněn:
 - jsou-li podrobné informace týkající se obvinění poskytnuty obhajobě po předložení obžaloby soudu, ale před tím, než jsou přijata opatření k jejímu meritornímu přezkumu a je poskytnuta dostatečná lhůta k přípravě obhajoby, pokud byly před tím poskytnuty neúplné a částečné informace týkající se obvinění;
 - má-li obhajoba přístup ke všem materiálům po předložení obžaloby soudu, ale před tím, než jsou učiněna opatření k jejímu meritornímu přezkumu, a je-li poskytnuta dostatečná lhůta k přípravě obhajoby, pokud byl před tím obhajobě poskytnut přístup k velké části materiálů k případu, a

- pokud soud učiní opatření, aby obhajobě zaručil, že všechna prohlášení, která učiní poté, co se seznámí s podrobnou obžalobou a všemi materiály k případu, budou mít stejný účinek, jaký by měla, kdyby byla učiněna před státním zástupcem před předložením obžaloby soudu?
 - v) Bude zajištěn ‚spravedlivý proces‘ podle čl. 6 odst. 1 a 4 směrnice 2012/13 a ‚účinný výkon práva na obhajobu‘ podle čl. 6 odst. 1 této směrnice, pokud se soud rozhodne zahájit soudní řízení na základě konečné obžaloby, která vykazuje rozpory týkající se ústního vyjádření žádosti o úplatek, avšak následně státnímu zástupci umožní, aby tyto rozpory odstranil, a účastníkům řízení umožní, aby plně uplatnili práva, která by jim příslušela při předložení obžaloby soudu bez takových rozporů?
 - vi) Je právo na přístup k obhájci uvedené v čl. 3 odst. 1 směrnice 2013/48 náležitě chráněno, pokud měl v přípravném řízení obhájce možnost dostavit se, aby mu bylo sděleno předběžné obvinění a byl mu poskytnut úplný přístup ke všem materiálům k případu, ale z důvodu pracovních povinností a s odkazem na vnitrostátní právo, které stanoví lhůtu k předložení předvolání v délce alespoň tří dní, se nedostavil? Je nezbytné mu po zániku těchto povinností poskytnout novou lhůtu v délce alespoň tří dní? Je nutné zkoumat, zda je důvod pro nedostavení se oprávněný nebo zda došlo ke zneužití práva?
 - vii) Bude mít porušení práva na přístup k obhájci, uvedené v čl. 3 odst. 1 směrnice č. 2013/48, v přípravném řízení dopad na ‚skutečný a účinný výkon práva na obhajobu‘, pokud soud poté, co je mu předložena obhajoba, poskytne obhájci úplný přístup ke konečné a podrobné obžalobě a ke všem materiálům k případu, a následně učiní opatření s cílem zaručit obhájci, že všechna prohlášení, která učiní poté, co se seznámil s podrobnou obžalobou a se všemi materiály k případu, budou mít stejný účinek, jaký by měla, kdyby byla učiněna před státním zástupcem před předložením obžaloby soudu?
 - c) Je subjektivní právo na zastavení trestního řízení (za výše uvedených podmínek), které vzniklo obviněné osobě, slučitelné s unijním právem bez ohledu na skutečnost, že soud může opatřeními přijatými v rámci soudního řízení v plném rozsahu napravit ‚porušení podstatných formálních náležitostí‘, které nenapravit státní zástupce, takže právní situace obviněné osoby by nakonec byla stejná jako situace, ve které by se nacházela v případě včasné nápravy tohoto porušení?
- 3) Je třeba použít příznivější vnitrostátní právní úpravu týkající se práva obviněného na projednání věci v rámci přiměřené lhůty, práva na informace a práva na přístup k obhájci, pokud by tato práva spolu s dalšími okolnostmi (postup popsany v první otázce) vedla k zastavení trestního řízení?
- 4) Je třeba čl. 3 odst. 1 směrnice 2013/48 vykládat v tom smyslu, že umožňuje vnitrostátnímu soudu vyloučit ze soudního řízení obhájce, který zastupoval dvě obviněné osoby, z nichž jedna vypovídala o skutečnostech, které poškozují zájmy druhého obviněného, který sám nevypovídal?

V případě kladné odpovědi, bude právo na přístup k obhájci, zakotvené v čl. 3 odst. 1 směrnice 2013/48, zaručeno soudem, který poté, co připustil účast obhájce, který současně obhajoval dva obviněné s protichůdnými zájmy, na soudním řízení, ustanoví každému z těchto obviněných nového náhradního odlišného obhájce *ex officio*“

IV – Analýza

49. Dříve, než navrhu, aby byly předběžné otázky přeformulovány, považuji za vhodné uvést následující dvě poznámky.

50. Zprvč, abych rozptýlil sebemenší pochybnost ohledně otázky, zda se ve věci v původním řízení uplatní unijní právo, připomínám, že článek 325 SFEU uvádí, že Unie a členské státy bojují proti podvodům a jiným protiprávním jednáním ohrožujícím finanční zájmy Unie⁹.

51. Článek 1 odst. 1 písm. b) první odrážka Úmluvy PIF stanoví, že takovýmto podvodem je v oblasti příjmů každé úmyslné jednání nebo opomenutí týkající se použití nebo předložení nepravdivých, nesprávných nebo neúplných údajů nebo dokladů, které má za následek nedovolené snížení prostředků v souhrnném rozpočtu Evropských společenství či v rozpočtech spravovaných Evropskými společenstvími nebo jejich jménem. Podle čl. 1 odst. 2 této Úmluvy musí být takováto jednání považována ve vnitrostátních právních rádech za trestné činy.

52. Článek 2 odst. 1 uvedené Úmluvy upřesňuje, že každý členský stát přijme nezbytná opatření, aby jednání uvedené v článku 1 téže Úmluvy a účastenství na jednání uvedeném v daném čl. 1 odst. 1, návod k němu nebo pokus o ně bylo možné trestat účinnými, přiměřenými a odrazujícími tresty. Protokol č. 1 k Úmluvě PIF kromě toho uvádí, že za trestný čin musí být ve vnitrostátních právních rádech každého členského státu považována rovněž pasivní i aktivní korupce¹⁰.

53. V projednávané věci byli obvinění v původním řízení obžalováni ze spáchání trestného činu korupce, jehož se měli dopustit tím, že požadovali od řidičů užitkových a osobních vozidel překračujících vnější hranici Unie, tj. hranici mezi Bulharskem a Tureckem, úplatky výměnou za to, že u nich neprovedou celní kontroly. Podle článku 301 NPK musí být za tento trestný čin uložen trest odnětí svobody v délce šesti let a pokuta ve výši 5 000 bulharských leva (BGN) (přibližně 2 500 eur). Výše uvedené jednání osob obviněných v původním řízení mohlo vést ke zkrácení části finančních prostředků Unie, a ohrozit tím její finanční zájmy. Nelze tedy v žádném smyslu pochybovat o tom, že ve sporu v původním řízení se unijní právo uplatní.

54. Zadruhé je třeba uvést, že předkládající soud v usnesení ze dne 28. září 2016, které bylo Soudnímu dvoru doručeno dne 25. října 2016, oznámil, že jeden z obviněných, M. Christov, dne 9. září 2016 zemřel, takže trestní řízení, které bylo vůči němu zahájeno, bylo ukončeno. Domnívám se proto, že otázky související s postavením M. Christova nejsou již pro vyřešení sporu v původním řízení relevantní.

A – Úvodní poznámky

55. Předkládající soud pokládá Soudnímu dvoru přibližně dvacet otázek a podotázek, které lze podle mého mínění rozdělit pro účely analýzy do dvou velkých skupin.

56. První otázka předkládajícího soudu se totiž přímo týká průběhu trestního řízení, jehož příliš formální pojetí by podle jeho názoru mohlo být v rozporu s unijním právem. Zahájení řízení stanoveného v člancích 368 a 369 NPK by totiž ve spojení se striktně formálním chápáním práva být informován o obvinění, které je proti dané osobě vzneseno, a práva na nahlédnutí do spisu mohlo vést k ukončení trestního řízení, aniž by osoby podezřelé z ohrožování finančních zájmů Unie byly stíhány.

57. V souvislosti s otázkami spadajícími do této skupiny bude proto nutné především zkoumat, zda unijní právo brání takovým vnitrostátním právním ustanovením, jako jsou články 368 a 369 NPK, které stanoví, že v případě nedodržení pevně stanovené lhůty musí vnitrostátní soud ukončit trestní řízení, a to dokonce i v případě, že toto zpoždění způsobily překážky, jež úmyslně kladla obviněná osoba. V případě kladné odpovědi bude zapotřebí určit následky takovéto neslučitelnosti.

9 – Viz rozsudek ze dne 8. září 2015, Taricco a další (C-105/14, EU:C:2015:555, bod 37).

10 – Definice obou těchto pojmů jsou uvedeny v bodech 8 a 9 tohoto stanoviska.

58. Zadruhé podstatou druhé otázky písm. b) předkládajícího soudu je, zda čl. 6 odst. 3 směrnice 2012/13 brání takové vnitrostátní praxi, jako je praxe dotčená v původním řízení, podle níž mají být informace týkající se obvinění předány obviněné osobě po předložení obžaloby soudu, avšak dříve, než soud zahájí přezkum této obžaloby. Kromě toho vznáší předkládající soud dotaz, zda čl. 7 odst. 3 této směrnice brání téže vnitrostátní praxi, podle níž má být konečná obžaloba předána příslušnému soudu i v případě, že obhajoba, jíž bylo umožněno nahlédnout do spisu, toto právo neuplatnila, a to z důvodu pracovních překážek nebo zdravotního stavu obviněné osoby.

59. Další skupina otázek se konkrétně týká směrnice 2013/48. Předkládající soud si přeje v podstatě zjistit, zda musí být čl. 3 odst. 1 této směrnice vykládán v tom smyslu, že brání takové vnitrostátní právní úpravě, jako je právní úprava dotčená ve sporu v původním řízení, která stanoví, že vnitrostátní soud je povinen vyloučit ze soudního řízení obhájce obviněné osoby, který poskytuje nebo poskytoval své služby další obviněné osobě, pokud si obhajoba obou obviněných osob vzájemně protirečí. Pokud tomu tak je, musí být čl. 3 odst. 1 výše uvedené směrnice vykládán v tom smyslu, že je právo na přístup k obhájci zaručeno, pokud tento soud ustanoví k zastupování těchto obviněných osob nové obhájce *ex offio*?

60. V níže uvedené analýze se budu těmito otázkami postupně zabývat.

B – K předběžným otázkám

1. Ke slučitelnosti trestního řízení stanoveného v člancích 368 a 369 NPK s unijním právem a k následkům jeho případné neslučitelnosti

61. Prostřednictvím první a třetí otázky si předkládající soud přeje ve skutečnosti zjistit, zda musí být unijní právo vykládáno v tom smyslu, že brání takovým vnitrostátním právním ustanovením, jako jsou články 368 a 369 NPK, v nichž se stanoví, že v případě nedodržení pevně stanovené lhůty musí vnitrostátní soud ukončit trestní řízení, a to dokonce i v případě, že toto zpoždění způsobily překážky, jež úmyslně kladla obviněná osoba.

62. Pevně stanovenou lhůtou se rozumí „zákonem stanovená lhůta pro vykonání úkonů, která nemůže být na rozdíl od promlčecí lhůty pozastavena ani přerušena“¹¹.

63. Procesní situace, jíž se nyní Soudní dvůr zabývá, této definici přesně odpovídá. Skutkové okolnosti projednávané věci nasvědčují tomu, že existující systém umožňuje vznik rizika, že trestné činy ohrožující finanční zájmy Unie zůstanou nepotrestány.

64. Z jednotlivých písemných či ústních vyjádření, jež byla předložena Soudnímu dvoru, vyplývá, že důvodem, proč Bulharská republika tuto právní úpravu přijala, byla snaha bojovat proti průtahům v řízeních, které vedly Evropský soud pro lidská práva k tomu, že proti tomuto členskému státu vydal několik odsuzujících rozsudků za nedodržení přiměřené lhůty¹².

65. V projednávané věci vyvstala opačná otázka, a sice nevede přijetí pevně stanovených lhůt za takových procesních okolností, jako jsou okolnosti popsané předkládajícím soudem, k tomu, že lhůta pro přijetí soudního rozhodnutí je rovněž nepřiměřená, protože je příliš krátká a pevně daná, což může mít za následek beztrestnost?

11 – Viz Cornu, G., *Vocabulaire juridique*, Presses universitaires de France, Paříž, 2011.

12 – Viz zejména ESLP, 10. května 2011, Dimitrov a Chamanov v. Bulharsko, CE:ECHR:2011:0510JUD004805906, jakož i body 34.1 a 37 žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce.

66. Na nedodržení přiměřené lhůty bývá totiž tradičně poukazováno v souvislosti s dodržováním práva na obhajobu, a to v případech, kdy je lhůta nepřiměřená proto, že je příliš dlouhá. V projednávané věci by měl být přezkum zaměřen spíše na nepřiměřenou a příliš krátkou lhůtu, která neumožňuje uložit za spáchané činy obvyklou sankci, která je v daném případě namístě.

67. Jak jsem již uvedl v bodech 50 až 53 tohoto stanoviska, projednávaný případ spadá do působnosti unijního práva a otázka, která v něm vyvstala, se ve skutečnosti týká účinnosti unijního práva, zvláště pak práva primárního.

68. Vzniká tedy důvodná otázka, zda je dotčená vnitrostátní právní úprava v souladu s povinností vyplývající ze smluv, podle níž jsou členské státy povinny bojovat proti protiprávním jednáním ohrožujícím finanční zájmy Unie účinnými opatřeními s odstrašujícím účinkem a přijmout k zamezení podvodů ohrožujících tyto zájmy stejná opatření, jaká přijímají k zamezení podvodů ohrožujících jejich vlastní finanční zájmy¹³.

69. Z tohoto hlediska je nutné, aby Soudní dvůr podrobil analýze vnitrostátní právní předpisy, neboť v situaci, která je mu předložena, je zásada rovnocennosti zcela splněna tím, že v rámci vnitrostátního i unijního práva jsou používána stejná ustanovení, a právě tato rovnocennost je příčinou neúčinnosti.

70. Trestné činy spočívající v ohrožení finančních zájmů Unie jsou již ze své podstaty vždy složité a jejich prokázání nebývá snadné. Ačkoli se okolnosti věci v původním řízení jeví jako poměrně jednoduché, nemění to nic na tom, že se týkají několika spolupachatelů nebo dalších účastníků, což znamená v každém případě určitou komplikaci vyžadující opakované výslechy a konfrontace.

71. Kromě toho je nemyslitelné, aby součástí vyšetřování nebylo také posouzení závažnosti nezákonného obchodování, pokud jde o délku jeho trvání a výši dosaženého zisku. Nezbytné je rovněž prověřit, jakým způsobem byly odkloněné peněžní částky následně používány, neboť zabavení majetku pořízeného z příjmů z trestné činnosti je zpravidla jedinou možností, jak zmírnit způsobenou škodu.

72. Lhůty stanovené pro účely vyšetřování jsou ve věcech takovéto povahy zjevně nedostačující. Základní lhůta trvá totiž dva měsíce a lze ji sice prodloužit, avšak nejvýše na dobu dvou let, což je konečná lhůta.

73. Jak si tedy například představit, k jakému výsledku by mohlo dospět vyšetřování ve věci kolotočového podvodu v oblasti DPH, do něhož jsou zapojeny fiktivní společnosti v několika zemích, které vyžaduje provedení odborných vyšetřovacích úkonů, jako je vypracování znaleckých posudků v oblasti účetnictví a přijetí mezinárodních opatření soudní a policejní spolupráce?

74. Uvážím-li navíc, že obviněné osoby zjevně nejednaly v dobré víře a že překážky, jež kladli jejich zástupci – a to úmyslně, jak uvádí předkládající soud – postačovaly k tomu, aby bylo řízení zcela paralyzováno a trestní stíhání zastaveno, je podle mého názoru zcela prokázáno, že zjištěné slabiny mají systémovou povahu. Tento závěr je potvrzen i popisem jednotlivých etap tohoto řízení, jímž předkládající soud dokládá, že neexistuje žádný způsob, jak se těmto závazným lhůtám vyhnout, a že pokus, který v tomto smyslu učinil předkládající soud, záhy skončil neúspěchem, který sankcionoval odvolací soud¹⁴.

75. Neexistuje proto jiná možnost než vyzvat předkládající soud, aby upustil od použití vnitrostátních právních ustanovení, jež vedou k takovéto situaci, neboť – jak tento soud sám uznává – v takovémto případě nelze dosáhnout konformního výkladu.

13 – Viz článek 325 SFEU a rozsudek ze dne 8. září 2015, Taricco a další (C-105/14, EU:C:2015:555, bod 37).

14 – Viz body 44 a 46 tohoto stanoviska.

76. Totéž řešení vyžaduje ostatně i jedna z obecných zásad unijního práva, a sice zásada proporcionality.

77. Tato zásada, jakožto obecná zásada unijního práva, je v současné době zakotvena v čl. 5 odst. 1 a 4 SEU ve znění Lisabonské smlouvy.

78. Článek 5 odst. 1 SEU přiznává zmíněné zásadě spolu se zásadou subsidiarity zásadní úlohu spočívající v řízení výkonu pravomocí Unie, jejichž vymezení se podle téhož ustanovení řídí zásadou svěřené pravomocí.

79. Unie jedná v mezích svých pravomocí pouze za účelem dosažení cílů stanovených ve Smlouvách.

80. Jak je uvedeno v čl. 5 odst. 4 SEU, při této činnosti musí být dodržována zásada proporcionality, která stanoví, že obsah ani forma této činnosti nepřekročí rámec toho, co je nezbytné pro dosažení těchto cílů.

81. I když je to právě zásada proporcionality, na niž bývá nejčastěji poukazováno s cílem vyhnout se použití unijního pravidla nebo nástroje, o němž se má za to, že může ohrozit vnitrostátní právo, tato zásada nemá za cíl oslabit ani paralyzovat činnost Unie.

82. Tato zásada sice zakazuje jednat způsobem nepřiměřeným k tomu, co je nezbytné pro dosažení cíle sledovaného Uníí, avšak nemůže bránit tomu, aby bylo v rámci těchto mezí vykonáno vše, co je nezbytné.

83. Například bod 11 odůvodnění směrnice Evropského parlamentu a Rady 2014/41/EU ze dne 3. dubna 2014 o evropském vyšetřovacím příkazu v trestních věcech¹⁵ sice přiznává vykonávajícímu státu možnost nahradit požadovaný úkon jiným mírnějším úkonem vycházejícím z jeho vnitrostátního práva, avšak pouze pod podmínkou, že dotyčný vnitrostátní úkon má stejnou účinnost.

84. Domnívám se, že výše uvedené srovnání musí nutně vést k další poznámce, a sice že členské státy jsou povinny zajistit jednotné trestání činů ohrožujících finanční zájmy Unie, a to na celém území Unie v rámci působnosti nařízení č. 450/2008 a na území členských států, jež podepsaly Úmluvu PIF.

85. Tyto akty – a zvláště pak nařízení č. 450/2008 – ukládají dotyčným členským státům povinnost zavést přiměřené, odrazující a účinné trestní sankce. Znamená to, že pokud by procesní ustanovení bránila tomu, aby tyto sankce mohly být skutečně ukládány, nebyla by dodržena povinnost efektivit.

86. Jak jsem již prokázal v předchozích bodech, je zjevné, že dotčené vnitrostátní ustanovení není v souladu s cílem sledovaným použitelnými akty unijního práva, a to s ohledem na jeho kogentní povahu. Zásada proporcionality, jakožto obecná zásada, nejen odůvodňuje rozhodnutí upustit od použití dotčených vnitrostátních ustanovení a v případě potřeby se může stát jeho právním základem¹⁶, ale současně i určuje, čím mají být tato ustanovení nahrazena.

87. Výsledek nesmí totiž představovat opačný extrém. Zásada proporcionality, která je obecnou právní zásadou uznanou Listinou základních práv Evropské unie, je rovněž základní svobodou, a právě toto její vedlejší hledisko musí být uplatněno v projednávané věci.

15 – Úř. věst. 2014, L 130, s. 1.

16 – Z ustálené judikatury Soudního dvora vyplývá, že předkládající soud je povinen upustit z vlastního podnětu od použití vnitrostátních ustanovení, která jsou v rozporu s unijním právem, aniž nejprve musí žádat o jejich odstranění legislativní cestou nebo jakýmkoliv jiným ústavním postupem či na toto odstranění čekat. V tomto smyslu viz rozsudek ze dne 8. září 2015, Taricco a další (C-105/14, EU:C:2015:555, bod 49 a citovaná judikatura).

88. Vnitrostátní soud je tudíž vázán požadavkem dodržovat pravidla týkající se přiměřené lhůty, která není ostatně ničím jiným než jedním z výrazů zásady proporcionality, tentokrát však v konkrétní podobě procesního opatření.

89. Přiměřený charakter lhůty pro přijetí soudního rozhodnutí musí být posuzován v závislosti na okolnostech vlastních každé věci, jako je složitost sporu a chování účastníků řízení¹⁷. Také Evropský soud pro lidská práva opakovaně rozhodl, že „přiměřenost délky trestního řízení se posuzuje v závislosti na okolnostech dané věci a s ohledem na kritéria vyplývající z judikatury tohoto soudu, zvláště na složitost věci a chování žalobce a příslušných orgánů“¹⁸.

90. V situaci, kdy neexistuje žádná pevně stanovená lhůta, což je důsledkem nepoužití vnitrostátní právní úpravy, která je v rozporu s unijním právem, se vnitrostátní soud musí ubezpečit, že při vedení přípravného řízení byla dodržena přiměřená lhůta. Jak jsem již uvedl výše, musí posoudit přiměřenost v závislosti na okolnostech, které jsou vlastní dané věci, jako je složitost sporu a chování účastníků řízení a soudních orgánů.

91. Co se týče složitosti věci v původním řízení, podle mého názoru musí být zohledněna skutečnost, že vyšetřování se týká osmi obviněných osob stíhaných za účast na zločinecké skupině, jejíž skutkové okolnosti naplňující znaky trestného činu trvaly o něco déle než jeden rok. Vyšetřovacím orgánům musí být proto poskytnuto dost času na shromáždění nezbytných důkazů, svědectví nebo veškerých dalších užitečných poznatků. Za skutečnost hovořící ve prospěch zavedení delší lhůty lze ostatně považovat i chování osob obviněných v původním řízení, neboť nelze pochybovat o tom, že tyto osoby záměrně přispěly k tomu, aby státní zástupce nemohl splnit povinnosti, které mu náleží v rámci přípravného řízení, zvláště pak povinnost sdělit obvinění a podrobnosti vyšetřování.

92. Je třeba dodat, že pokud je lhůta pro vyšetřování příliš krátká, může docházet k tomu, že se vyšetřování soustředí především na přitěžující okolnosti, na úkor okolností, které by mohly být považovány za polehčující nebo které by mohly vysvětlením důvodů nebo jednání ovlivnit výši trestu, což by mohlo zabránit tomu, aby byla výše uloženého trestu nepřiměřená trestnému činu, jak požaduje čl. 49 odst. 3 Listiny základních práv v souvislosti se zásadou proporcionality.

93. S ohledem na výše uvedené úvahy mám za to, že článek 325 SFEU, čl. 2 odst. 1 Úmluvy PIF, jakož i čl. 2 odst. 2 a čl. 3 odst. 2 Protokolu č. 1 k Úmluvě PIF musí být vykládány v tom smyslu, že brání takovým vnitrostátním právním ustanovením, jako jsou články 368 a 369 NPK, které stanoví, že v případě nedodržení pevně stanovené lhůty je vnitrostátní soud povinen ukončit trestní řízení, a to dokonce i v případě, že příčinou průtahů jsou překážky úmyslně kladené obviněnou osobou. Je věcí vnitrostátního soudu, aby poskytl plný účinek unijnímu právu tím, že se v případě potřeby zdrží použití vnitrostátních právních ustanovení, která brání dotyčnému členskému státu ve splnění povinností, které mu tato ustanovení ukládají.

2. K právu na informace o obvinění a k právu na přístup k materiálům k případu

94. Podstatou druhé otázky písm. b), kterou předkládající soud položil Soudnímu dvoru, je, zda čl. 6 odst. 3 směrnice 2012/13 brání takové vnitrostátní praxi, jako je praxe dotčená v původním řízení, podle níž mají být informace o obvinění předány obviněné osobě po předložení obžaloby soudu, avšak dříve, než soud zahájí přezkum této obžaloby. Kromě toho vznáší předkládající soud dotaz, zda čl. 7 odst. 3 této směrnice brání téže vnitrostátní praxi, podle níž má být konečná obžaloba předána příslušnému soudu i v případě, že obhajoba, jíž bylo umožněno seznámit se s materiály k případu, toto právo nevyužila, a to z důvodu pracovních překážek nebo zdravotního stavu obviněné osoby.

17 – Viz rozsudek ze dne 16. července 2009, Der Grüne Punkt – Duales System Deutschland v. Komise (C-385/07 P, EU:C:2009:456, bod 181).

18 – Viz ESLP, 24. července 2012, D.M.T. a D.K.I. v. Bulharsko, CE:ECHR:2012:0724JUD002947606, bod 93.

95. Mám za to, že na tuto otázku nelze odpovědět jinak než záporně. Jaký smysl by mělo neuplatnění pevně stanovené lhůty a poskytnutí dalších, dokonce značně dlouhých lhůt státnímu zástupci, pokud by neexistovala možnost vypořádat se s překážkami, které kladou obviněné osoby?

96. Domnívám se, že přinejmenším jedním z důvodů zavedení praktiky, na niž upozorňuje předkládající soud, byla právě snaha vyřešit tyto překážky, které brání zahájení soudního řízení, a tudíž je namístě tuto praktiku potvrdit, zvláště pak s ohledem na dodržení zásady efektivity.

97. Kromě toho zastávám názor, že tato praktika zaručuje dodržení práva na obhajobu, jak jej stanoví zejména směrnice 2012/13.

98. Článek 6 odst. 3 ani čl. 7 odst. 3 této směrnice neupřesňují, ve kterém konkrétním okamžiku řízení mají být tyto skutečnosti, tj. informace o obvinění vzneseném proti dané osobě a přístup k materiálům k případu, oznámeny osobě podezřelé ze spáchání trestného činu. Výše uvedená ustanovení totiž uvádějí pouze to, že podrobné informace o obvinění musí být oznámeny „nejpozději při předložení obžaloby soudu“ a že přístup k materiálům k případu musí být „poskytnut v náležitém čase, jenž umožňuje účinný výkon práv na obhajobu, a nejpozději při předložení obžaloby soudu“.

99. Účelem seznámení s obviněním a poskytnutí přístupu ke spisu je přesně informovat podezřelou osobu o tom, co je jí vytýkáno, a umožnit jí, aby mohla připravit obhajobu a účinně ji uplatnit, což představuje podmínky spravedlivého procesu¹⁹.

100. Je třeba upřesnit, že francouzské znění čl. 6 odst. 3 směrnice 2012/13 není podle mého názoru jednoznačné. Striktně vzato by totiž soud rozhodoval o opodstatněnosti obžaloby během porady. Toto ustanovení musí být tedy chápáno tak, že ukládá povinnost sdělit obvinění a oznámit použité kvalifikace, přitěžující důkazy a materiály nejpozději v okamžiku, kdy je zahájeno jednání před soudem. Jsem toho názoru, že tento výklad je ostatně podpořen jinými jazykovými verzemi této směrnice²⁰.

101. Aby byla zaručena pravidla spravedlivého procesu, je zjevné, že při informování obviněného musí být dotyčnému poskytnuta dostatečná lhůta, aby mohl připravit účinnou obhajobu, přičemž z tohoto požadavku případně vyplývá, že za tímto účelem musí být nařízeno vrácení věci.

102. Připomeňme si například, že zpřístupnění materiálů k případu zejména umožňuje obviněné osobě a jejímu obhájci předkládat velmi konkrétní návrhy týkající se důkazů nebo navrhnout další vyšetřovací úkony. Přístup k těmto materiálům musí být proto poskytnut v okamžiku vhodném k tomu, aby obviněná osoba nebo její obhájce mohli účelně a účinně připravit obhajobu, v žádném případě však až ve fázi porady. Mám za to, že pokud soud konstatuje, že obviněná osoba nebo její obhájce nemohli z důvodů nezávislých na jejich vůli získat přístup k materiálům k případu, přestože o něj požádali, je povinen i v tomto případě přerušit řízení a tyto materiály zpřístupnit, a to na dobu dostatečně dlouhou k tomu, aby se tato osoba a její obhájce mohli se spisem seznámit a případně předložit veškeré návrhy, na které mají právo.

103. S ohledem na výše uvedené skutečnosti mám tedy za to, že čl. 6 odst. 3 směrnice 2012/13 musí být vykládán v tom smyslu, že nebrání vnitrostátní praxi, podle níž mají být informace o obvinění předány obviněné osobě po předložení obžaloby soudu, pokud průběh řízení během projednávání věci umožňuje obviněné osobě, aby se dozvěděla a pochopila to, co je jí vytýkáno, a poskytuje této osobě přiměřený čas na to, aby se mohla vyjádřit k důkazům, které jsou vůči ní uplatněny.

19 – Viz body 27 a 28 odůvodnění směrnice 2012/13.

20 – Například v italském jazyce zní toto ustanovení takto: „Gli Stati membri garantiscono che, al più tardi al momento in cui il merito dell'accusa è sottoposto all'esame di un'autorità giudiziaria, siano fornite informazioni dettagliate sull'accusa, inclusa la natura e la qualificazione giuridica del reato, nonché la natura della partecipazione allo stesso dell'accusato“. V anglickém jazyce toto ustanovení stanoví: „Member States shall ensure that, at the latest on submission of the merits of the accusation to a court, detailed information is provided on the accusation, including the nature and legal classification of the criminal offence, as well as the nature of participation by the accused person“.

104. Kromě toho se domnívám, že čl. 7 odst. 3 této směrnice musí být vykládán v tom smyslu, že nebrání vnitrostátní praxi, podle níž je přístup k materiálům k případu poskytnut na žádost účastníků řízení během přípravného řízení před vznesením konečné obžaloby. Odpověď v tomto případě vyplývá z jednoduché praktické úvahy. Opačný postup by vedl k zaslání spisu obviněné osobě nebo jejímu obhájci, při němž by mohlo dojít ke ztrátě nebo zničení. Materiály, které jsou součástí spisu, mohou mít navíc značný objem a například u tohoto druhu trestné činnosti mohou obsahovat také zabavené účetní dokumenty.

105. V tomto ohledu je nicméně nutné, aby se vnitrostátní soud ubezpečil o tom, že obviněné osobě nebo jejímu obhájci bylo skutečně umožněno seznámit se s těmito materiály do té míry, aby mohli účinně připravit obhajobu této osoby.

3. K právu na přístup k obhájci

106. Podstatou čtvrté otázky předkládajícího soudu je, zda musí být čl. 3 odst. 1 směrnice 2013/48 vykládán v tom smyslu, že brání takové vnitrostátní právní úpravě, jako je právní úprava dotčená ve sporu v původním řízení, která stanoví, že vnitrostátní soud je povinen vyloučit ze soudního řízení obhájce obviněné osoby, který poskytuje nebo poskytoval své služby další obviněné osobě, pokud si obhajoba obou obviněných osob vzájemně protirečí, a která dále stanoví, že tento soud musí ustanovit k zastupování těchto obviněných osob nové obhájce *ex officio*.

107. Nejprve je třeba uvést, že podle článku 15 této směrnice byly členské státy povinny uvést v účinnost právní a správní předpisy nezbytné pro dosažení souladu s uvedenou směrnicí do 27. listopadu 2016. V době rozhodné z hlediska skutečností sporu v původním řízení tato lhůta tedy dosud nevypršela. Právní úprava se sice nepoužije na právní situace vzniklé a na právní postavení s konečnou platností nabytá za platnosti starého práva, avšak použije se na jejich budoucí účinky, jakož i na nové právní situace²¹. Směrnice 2013/48 neobsahuje ostatně žádné konkrétní ustanovení, které by výslovně upravilo její časovou působnost. Podle mého názoru to znamená, že tato směrnice je použitelná na postavení osob obviněných v původním řízení.

108. Je třeba připomenout, že čl. 3 odst. 1 zmíněné směrnice uvádí, že „[č]lenské státy zajistí, aby podezřelé a obviněné osoby měly právo na přístup k obhájci dostatečně včas a takovým způsobem, aby mohly dotčené osoby prakticky a účinně uplatňovat svá práva na obhajobu“. Právo na přístup k obhájci je tedy klíčovým prvkem práva na spravedlivý proces²².

109. Směrnice 2013/48 má pouze stanovit minimální pravidla týkající se práva na přístup k obhájci v trestních řízeních²³. Otázku, zda může soud vyloučit z trestního řízení obhájce, který v jedné a téže věci obhajuje klienty s protichůdnými zájmy, tato směrnice neřeší, takže odpověď musí být vyvozena jedinečně ze základního práva dotčených osob na to, aby byly jejich zájmy hájeny objektivně a bez ústupků a nejasností.

110. Tato zásada je natolik samozřejmá, že ji dokonce není nutné v textu vůbec uvádět. Mám za to, že v projednávané věci je právě vnitrostátní právní úprava, která umožňuje vyloučit z trestního řízení obhájce zastupujícího v jedné a téže věci obviněné osoby s protichůdnými zájmy, vhodná k tomu, aby toto právo zaručila, neboť si nedokáží představit, jak by mohl jeden a týž obhájce plně a účinně hájit

21 – Viz rozsudek ze dne 7. listopadu 2013, Gemeinde Altrip a další (C-72/12, EU:C:2013:712, bod 22).

22 – Viz bod 12 odůvodnění směrnice 2013/48.

23 – Viz článek 1 této směrnice.

dva obviněné s protichůdnými zájmy, a to tím spíše, že v projednávané věci prohlášení učiněná jedním z obviněných poškozují druhého z nich. Ve skutečnosti by totiž byl jeden z obviněných, ne-li oba, jednoduše zbaven svého základního práva na přístup k obhájci, jakož i možnosti prakticky a účinně uplatňovat svá práva na obhajobu²⁴.

111. Rovněž ustanovení obhájce *ex officio* v případech, kdy soud vyloučí obhájce z důvodu střetu zájmů, je podle mého názoru opatřením vhodným k tomu, aby bylo zaručeno právo na přístup k obhájci, jak jsem popsal výše.

112. Vnitrostátní soud musí nicméně zajistit, aby měl obhájce ustanovený *ex officio* dostatek času na to, aby se seznámil se spisem a mohl svého klienta účinně hájit. Pokud je to zapotřebí, musí za tímto účelem přerušit řízení a poskytnout tak obhájci ustanovenému *ex officio* možnost navrhnout případně jakékoli procesní úkony – například oznámení podrobností vyšetřování nebo žádost o znalecký posudek, což – jak výslovně stanoví vnitrostátní právní předpisy – může učinit, aby mohl svého klienta co nejúčinněji hájit.

113. S ohledem na veškeré výše uvedené skutečnosti mám za to, že čl. 3 odst. 1 směrnice 2013/48 musí být vykládán v tom smyslu, že nebrání takové vnitrostátní právní úpravě, jako je právní úprava dotčená ve sporu v původním řízení, která stanoví, že vnitrostátní soud je povinen vyloučit ze soudního řízení obhájce obviněné osoby, který poskytuje nebo poskytoval své služby další obviněné osobě, pokud si obhajoba obou obviněných osob vzájemně protirečí, a která dále stanoví, že tento soud musí ustanovit k zastupování těchto obviněných osob nové obhájce *ex officio*.

V – Závěry

114. S ohledem na veškeré výše uvedené úvahy navrhuji, aby Soudní dvůr odpověděl Specializiran nakazatelen sad (Zvláštní trestní soud, Bulharsko) následovně:

- „1) Článek 325 SFEU, čl. 2 odst. 1 Úmluvy o ochraně finančních zájmů Evropských společenství, vypracované na základě článku K.3 Smlouvy o Evropské unii a podepsané v Lucemburku dne 26. července 1995, jakož i čl. 2 odst. 2 a čl. 3 odst. 2 Protokolu k Úmluvě o ochraně finančních zájmů Evropských společenství, vypracovaného na základě článku K.3 Smlouvy o Evropské unii, musí být vykládány v tom smyslu, že brání takovým vnitrostátním právním ustanovením, jako jsou články 368 a 369 NPK, které stanoví, že v případě nedodržení pevně stanovené lhůty je vnitrostátní soud povinen ukončit trestní řízení, a to dokonce i v případě, že příčinou průtahů jsou překážky úmyslně kladené obviněnou osobou. Je věcí vnitrostátního soudu, aby poskytl plný účinek unijnímu právu tím, že se v případě potřeby zdrží použití vnitrostátních právních ustanovení, která brání dotyčnému členskému státu ve splnění povinností, které mu tato ustanovení ukládají.
- 2) Článek 6 odst. 3 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2012/13/EU ze dne 22. května 2012 o právu na informace v trestním řízení musí být vykládán v tom smyslu, že nebrání vnitrostátní praxi, podle níž mají být informace o obvinění předány obviněné osobě po předložení obžaloby soudu, pokud průběh řízení během projednávání věci umožňuje obviněné osobě, aby se dozvěděla a pochopila to, co je jí vytýkáno, a poskytuje této osobě přiměřený čas na to, aby se mohla vyjádřit k důkazům, které jsou vůči ní uplatněny.
- 3) Článek 7 odst. 3 směrnice 2012/13 musí být vykládán v tom smyslu, že nebrání vnitrostátní praxi, podle níž je přístup k materiálům k případu poskytnut na žádost účastníků řízení během přípravného řízení před vznesením konečné obžaloby. V tomto ohledu je nicméně nutné, aby se

24 – Viz čl. 3 odst. 1 směrnice 2013/48. Viz rovněž článek 1 této směrnice.

vnitrostátní soud ubezpečil o tom, že obviněné osobě nebo jejímu obhájci bylo skutečně umožněno seznámit se s těmito materiály do té míry, aby mohli účinně připravit obhajobu této osoby.

- 4) Článek 3 odst. 1 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2013/48/EU ze dne 22. října 2013 o právu na přístup k obhájci v trestním řízení musí být vykládán v tom smyslu, že nebrání takové vnitrostátní právní úpravě, jako je právní úprava dotčená ve sporu v původním řízení, která stanoví, že vnitrostátní soud je povinen vyloučit ze soudního řízení obhájce obviněné osoby, který poskytuje nebo poskytoval své služby další obviněné osobě, pokud si obhajoba obou obviněných osob vzájemně protirečí, a která dále stanoví, že tento soud musí ustanovit k zastupování těchto obviněných osob nové obhájce *ex offo*.“